

50 ÉVES A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETE

VÁLYI GÁBOR

Amikor a folyóirat szerkesztősége felkért, hogy másokkal együtt elmélkedjek a címben foglalt témáról, azt a formát választottam, hogy megpróbálom a cím szavain végigmenve elmondani véleményemet és élményeimet. Ebből majd kiderül, hogy tudtam-e mindmáig követni *Kölcsey* bölcsességét, amit a Parainesis bevezetőjében írt: „... ki életében sokat érzett és gondolkozott, s érzeményeit és gondolatait nyom nélkül elröppenni nem hagyta...” és így tovább.

50 év

Ötven év – nem tudom megmondani, hogy sok-e vagy kevés egy egyesület életében. Az utóbbi években divat lett, – de az is lehet, hogy már korábban is az volt hogy nagy előszeretettel ünnepelünk mindenféle évfordulót. (A helytörténeti feldolgozások iránt érzett vonzalmam ellenére, a kötelespéldányok átnézése közben mindig bosszant, hogy mennyi műnyomó papírt, aranyfóliát, drága nyomdatechnikát pazarlunk el ezekre az alkalmakra.)

A magas és kerek évszámok szerintem nem érdemek Embernek, intézménynek egyaránt nem szégyen sem fiatalnak, sem öregnek lenni, és nem is dicsőség. Magam az eltelt idő hosszát nem is tartom fontosnak. Nem volt ugyan elég időm, hogy rendesen búvárkodjam, de azért találtam néhány jegyzőkönyvet és megnyilatkozást arról, hogy például a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége már 1905-ben, tehát nem 50, hanem 80 évvel ezelőtt Temesvárt rendezvényt tartott. Lehet, hogy ez a szövetség nem igazi jogelőd, de hogy már akkor hasonló problémákkal foglalkoztak, mint mi az elmúlt években, az kiderül abból, hogy *Wlassics* Gyula elnök a vidéki városok közművelődési feladatairól szólva arról beszélt, hogy

– a közművelődés egészséges decentralizációjával kell a magyar művelődés súlyát növelni, azt általános kincssé, az egész nemzetben gyökerezővé tenni.

Mindezekkel kapcsolatban azt is elmondta, hogy ebben a könyvtáraknak milyen fontos szerepe van. 1906-ban a népkönyvtárak fontosságáról beszélt Budapesten, 1907-ben Pécsen. Az itt elmondottakat támadta meg *Szabó* Ervin, két alkalommal is: először a népkönyvtári gyűjtemények tartalmi összetételét kifogásolta, másodszer pedig a könyvtárosok szerepét kevesellte a szövetségben.

1908-ban Szombathelyen volt a közgyűlés. Szombathelyi lévén, már lokálpatriotizmusom is arra indít, hogy e beszámolómból bővebben idézzek, de az elmondottak tartalmának időszerűsége is hasznos tanulsággal szolgálhat:

”Annyira gyorsan élünk, annyira elfoglal a jelen és a jövő, hogy a fejlődési fokok szerves kapcsolatának kutatására vagy éppen láttatására nem is igen fordítunk gondot. Hányszor esünk abba a hibába, hogy a más által kezdett munka egyszerű folytatását az új alkotás színében ragyogtatjuk, pedig a leggyakrabban a mások által hintett mag, a mások által megmunkált verejtékes barázdák szerencsés aratói vagyunk. Különösen áll ez a közművelődés területén, mely másra, mint meglévőre nem építhet soha.”

A beszámoló hivatkozott *Széll* Kálmánra, aki 1883-ban, mint a Dunántúli Közművelődési Egyesület elnöke, országos jellegű mozgalmat indított, hogy annak segítségével a vidéki tudományos gyűjteményeket, múzeumokat, könyvtárakat minél előbb szaporítani és fejleszteni lehessen.

”Föl kell ismernünk,” – mondta – ”hogy a nagy tömegek jegyében álló XX. század fejlődésének útjában a legnagyobb ellenséget, a legnagyobb csapást a nagy népsokaság tudatlansága jelentené. . . A kulturális haladás biztosítója nincs sem egyes emberekben, sem egyetlen intézményben, illet csak a társadalom minden tagjának összefogó munkája nyújt. . . Az iskolán kívül eső tanulás leghatalmasabb eszközére, a könyvtárügyre akarom a nagyközönség figyelmét irányítani. . . A hazai könyvtárügyben kell elsősorban a legérélyesebb lépéseket megtenni.”

”A szabad, vagy iskolán kívüli tanítás eredményei könyvtár nélkül csaknem teljesen meghiúsulnak. . . Falu könyvtár nélkül ne maradjon!”

Mindezt lehetne még folytatni, de itt most csak példaként idéztem a 80–100 éve elhangzott mondatokat arra, hogy a könyvtáros egyesület 1935-ös megalakulása előtt is hasonló gondjaik voltak a könyvtárosoknak.

Magyar

A cím következő szava a *magyar*, igaz, hogy csak jelzőként szerepel, így át is lehetne siklani felette, de ezt nem teszem. Nem teszem, mert mindig nehezen viseltem el, ha bárkit méltánytalanul megsértettek magyarságában: nemcsak személyes okokból teszem tehát, hanem azért is, mert sokakat és sokféle okból ért ilyen vagy ehhez hasonló sérelem. Tanúskodik erről a magyar irodalom is. *Ady* példája és az egész ”Mi a magyar?” címen megjelent kötet és minden, ami a probléma mögött, körül, előtt és után volt és van. *Bibó* István tanulmányaiban világosan leírja e nem egyszer bűnné fajuló sérelmek okait, a minden oldalú és minden oldalon elítélendő előítéleteket, és fontos érdeme, hogy gyógy-módot is ajánl. Mindez külön téma, nem idevaló. Így most csak annyit, hogy a tárgyban szereplő 50 év, amibe életem tudatos részének szinte egésze belefér, számomra bebizonyította, hogy magyarságom, e kis néphez való tartozásom, irodalmi, történelmi kötődéseim milyen erősek. Személyes és családi elfogultságaimon túl, sokat segítettek ebben a könyvek még akkor is, ha a fiatalon olvasott és kedvelt művek egy része éppen annyira félrevezető volt, mint a történelemórákon hallottak. Korai tizenéves koromban végigolvastam a 100 kötetes *Jókait*, a teljes *Mikszáthot*, az iskolában tanultakon kívül is betéve tudtam sok tucat verset, főleg *Aranyt*, *Vörösmartyt* és *Berzsenyit*, teljes színeket Az ember tragédiájából, hosszú részeket az Egri csillagokból. És, ha akkoriban osztálykorlátaim révén

– amint azt az 50 es évek elején oly gyakran hallhattuk – nem is jutottam el a marxizmusig, de *Széchenyit* már gimnazista koromban olvastam, a Hitelt különösen gondosan, és barátaimmal sokat vitatkoztunk *Szekfü* Három nemzedékének Széchenyi-ábrázolásán, a vitatható történeti értékrendeken Még a Nyugathoz is rendszeresen hozzájutottam. Mindez elég sok ismeretet és érzelmi töltést adott ahhoz hogy a néhány év múlva bekövetkezett súlyos megpróbáltatásokat álljam, itt maradjak és továbbra is itt érzem itthon magam.

Könyvtáros

A cím következő szava a *könyvtáros*. Bár, mint mesélték – ugyanis ebben a szakmában is, mindenkinek mindig mindent visszamondanak –, az én könyvtároskodásomról is elhangzott nem is olyan régen, hogy mit akar ez az "ejtőernyős" ebben a szakmában. E kérdésfeltevés ellenére remélem, nem hoztam szégyent a tiszteletreméltó céhre.

Hiányos képzettségem buktatóinak kikerülésében lehet, hogy szerepe volt könyvtárnoki előéletemnek is. A szombathelyi Premontrei-rendi Szent Norbert Gimnáziumban ugyanis latin tanárom Dr. B. Zs. kanonok úr volt, kicsi és sovány és nagyon akkurátus tanárember, aki "társadalmi munkában" irányította az ifjúsági segélyző egyesület munkáját is. Második koromban az a megtiszteltetés ért, hogy felkért, segítsék neki a tankönyvek évenkénti kölcsönzésében és az evvel járó munkák elvégzésében. Tevékenységünk abból állt, hogy a különféle intézményektől, de főleg az iskola hajdani diákjaitól gyűjtött adományokból tankönyveket vásároltunk, azokat beköttettük és az éppen esedékeseket a rászoruló tanulóknak, a tanévnyitó előtt egy évre kikölcsönöztük. A feladatunk, amit másik három diáktársammal végeztünk, rendes könyvtári munka volt. Gyarapítás, állománybavétel, bélyegzés (a belső címlap verzójára, a 17. és az utolsó oldalra), leltárnapló, helyrajzi szám (ebből kitűnt, hogy hányadik osztályos és milyen tárgyú a könyv), raktározás (ma úgy mondanám, hogy szakrendi elhelyezésben).

A tanévnyitó előtt a tankönyveket igénylők, az akkori szabályoknak megfelelő formában kérvényt adtak be (hadd tanulják meg ezt is a gyerekek!), s abban felsorolták, hogy milyen könyvekre van szükségük. Ezeket szépen leszedtük a polcokról, a kérvényre ráírtuk a vonatkozó helyrajzi számokat és a könyv állapotát mutató kalkulust. Az így előre összekészített csomagokat aláírás ellenében kiadtuk a diákoknak. Évzáró után, de még bizonyítványosítás előtt kellett a kölcsönzött könyveket visszaadniok. Plynkor megvizsgáltuk a rongálódás fokát és B. Zs. tanár úr keményen megszidta azokat, akiknél a romlás a megengedettnél nagyobb volt, vagy akik belefirkáltak a könyvbe. Súlyosabb esetben az is előfordult, hogy egy évre kitiltotta a vétkeket e kedvezményből, és erről levélben értesítette a kedves szülőket. Ezután kiválogattuk azokat a könyveket, amelyeket az iskola cserkészcsapatának könyvkötő "szakköre" a nyári szünetben, önkéntes alapon, ugyancsak "társadalmi munkában" kijavított. A szükséges anyagok, papírok, ragasztók, vásznak összegyűjtését is a cserkészcsapat végezte.

Tizenöt éves koromban másfajta könyvtároskodás is következett. Anyám húga, miután állásából elbocsátották, végkielégítéséből megvett egy kicsi kölcsönkönyvtárat, amely mintegy 6000 kötetet, kizárólag szépirodalmi műveket, de magyaron kívül német

és angol nyelvűeket is tartalmazott. A kölcsönkönyvtár megnyitásához én nyújtottam segítséget, hiszen akkor már a segélyező egyesület révén "bőséges tapasztalatokkal" rendelkeztem. Betűrendes katalógust csináltunk, nagyrészt magunk kijavítottuk a kötés-hibákat, kölcsönzőjegyeket vonalaztunk és hirdetésekkel adtuk fel az újságba. Havi egy pengő kölcsönzési díjért adtuk szolgáltatásainkat: egy-egy könyvet 10 napra, egyszer meghosszabbítható határidővel. A beiratkozáskor két pengő biztosítékot szedtünk, amit az olvasó visszakapott, amikor megszüntette könyvtári tagságát. Nagynéném szerényen megélt ebből a kis könyvtárból. Én naponta, iskola után, egy-két órát segitettem neki és ezért havi 10 pengőt kaptam, amiből angol különóráimat fedeztem. Ezenkívül minden nyáron két hétig, míg nagynéném szabadságon volt, én vezettem egyedül a könyvtárt, és nagyon büszke voltam erre.

Az Országgyűlési Könyvtárban először az 1960-as évek elején jártam: Unesco dokumentumokra volt szükségem, majd később egy hosszabb tanulmányhoz gyűjtöttem anyagot *Klebelsberg* Kunó külföldre irányuló kulturális politikájáról. Ettől kezdve gyakran jöttem a könyvtárba és nagyon megszerettem a légkörét, a gyűjtemény gazdagságát, a könyvtárosok segítőkészségét. Így történt, hogy 1971-ben, amikor állást akartam változtatni, idekerültem.

Eddigi tizegynéhány éves tapasztalataimat röviden összefoglalva azt kell mondanom, hogy pályám legszebb, legtanulságosabb éveit töltöttem el a könyvtárban. Régebben mindenki "ejtőernyősként" érkezett erre a pályára és részben az egyesület szervezte tanfolyamokon, részben a könyvtári irodalomból sokan kitűnően elsajátították a szükséges ismereteket. Esetenként jobban, mint akik diplomával kezdték. Én komolyan vettem, hogy a könyvtároság szakma, amit meg kell tanulni, aminek van, nem is rossz szakirodalma, amit el kell olvasni, s oda kell figyelni mindarra, amit a tapasztalt kollégák mondanak, ám gondos megfontolás, alapos végiggondolás nélkül sem elvetni, sem elfogadni nem szabad e tanácsokat. Ez persze a könyvtárosságra éppúgy vonatkozik, mint az élet minden más területére. Különös súlya van viszont annak a körülménynek, hogy egy könyvtárban a már bevezetett munkameneten változtatni csak nagyon óvatosan szabad. A munkafolyamatok olyan összefüggő, vagy ha úgy tetszik összegabalyodott rendszere alakul ki különösen nagykönyvtárakban, hogy a legkisebb változtatás is számos, előre nehezen látható és gyakran kellemetlen következménnyel jár. Újításra mégis folyamatosan szükség van. Számomra a legnagyobb sikert éppen az adta, hogy országgyűlésünknek ebben a szép, régi könyvtárban, megőrizve a pompás külsőt és mindazt, ami elődeink munkájából jó és továbbra is használható, sikerült az új technikát, a számítógépes dokumentációt és információs szolgáltatást is bevezetni.

A könyvtári munka legnagyobb része nem látványos, de ugyanakkor sok tudást, fáradságot és szorgalmat igényel. Jól meg kell fontolni, hogy mit és hogyan csinálunk és azután folyamatosan és elmaradás nélkül kell e feladatot elvégezni.

Egyesület

A cím utolsó szavához, az *egyesülethez* a szinonimaszótár meglehetősen fukaron méri a hasonértelmű szavakat. Csak az egyletet, a társulatot, a társaskört vagy rövidebben

a kört és végül a társaságot adja meg. Én még idevágónak érzem például a szövetséget, – egyiknek múltját a korábbiakban fel is idéztem. De idevalónak érzem még a különféle hitbéli közösségeket is. Egy vallástörténeti munkában olvastam, hogy a templomba járásnak egyik nagyon jelentős mozgatója, hogy ott összejönnek azok, akik azonos hitet vallanak, azonosan gondolkodnak, ismerik egymást és megbíznak egymásban. Kétségtelen, hogy az emberek zöme nem szereti a magányt, a különállást, ápolja a közös vonásokat társaival; pozitívan értékeli bajtársait, elvtársait, szaktársait, iskolatársait, de még falubelijeit is, mindazokat, akikkel régi emlékek, közös küzdelmek kötik össze. *Karinthy Frigyes* egy oroszországi első világháborús hadifogolytáborról írt cikkében azt a merész, de igaz állítást teszi, hogy a suszterek, lettek légyen magyarok, szerbek, románok, németek, a táborban jobb közösséget alkottak, jobban segítették egymást, és egymással jobban összetartottak, mint a saját tisztjeikkel.

A szakmai együvé tartozás erős kapocs a könyvtárosok között is. Ezt rögtön érzékelttem, amikor egyesületünk vándorgyűlésén először vettem részt. Ennek hangulata készítetett arra, hogy attól kezdve az egyesület munkájában, rendezvényein és különösen vándorgyűlésein részt vegyek. Fontosnak tartom, hogy e szakmai közösség erősödjék és örömmel tölt el, hogy az egyesület taglétszáma és a vándorgyűlések résztvevőinek száma – minden különleges szervezési fogás nélkül is, – évről évre impozánsabb lesz. Legutóbb Szegeden több mint 1200-an voltunk, megmutatva, mindannyiunknak fontos, hogy a hivatali hierarchiától mentesen beszéljünk közös dolgainkról, a gondokról éppúgy, mint az eredményekről, a másutt is hasznosítható tapasztalatokról. Fontos, hogy közösen lássuk és érezzük, van értelme a munkánknak, hogy szükség van minden kis csavarra, kerékre, ami a gépezet működését lehetővé és biztonságossá teszi.

